

tiş) olup ilk harflerinden "Ekmeleddin Müeyyed en-Nahcuvânî" adı çıkmaktadır (*Divân*, s. 230-232). Konya Selçuklu sarayında hekimbaşılık, I. Alâeddin Keykubad Dârüşşifâsı'nda da reisületibbâlık ve müderrislik yapmıştır.

Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ʿârifîn*'inde, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin müridlerinden olan Ekmeleddin Tabîb'in onunla ilgili yedi menkıbesi nakledilmektedir. Ekmeleddin Tabîb'in Mevlânâ'da gördüğü kerâmetleri anlatan ve ona karşı beslediği büyük sevgi ve bağlılığı ifade eden bu menkıbelerden ayrıca kendisi hakkında da bazı bilgiler elde edilmektedir. Meselâ önceleri çok güzel ve pahalı elbiseler giydiği halde bir gün Mevlânâ'nın meclisinde sıklığından dolayı mahcubiyet duygusuna kapılır. Bu sırada Mevlânâ'nın, içinden geçenleri anlayarak kendisini teselli etmesinden memnun olur ve derhal elbiselerini oradaki yoksul müridlere dağıtır; ömrü boyunca da bir daha gösterişli kıyafetle gezmeyiz (*Âriflerin Menkıbeleri*, s. 385-386). Yine Eflâkî'nin nakillerinden, Ekmeleddin Tabîb'in Mevlânâ'yı yüz bin İbn Sînâ'dan daha değerli gördüğü (*a.g.e.*, s. 452), Mevlânâ'nın da kıyamet günü dünyanın bütün tabiplerinin onun yüzü suyu hürmetine bağışlanacağını söylediği öğrenilmektedir (*a.g.e.*, s. 433). Bu menkıbelerde Ekmeleddin Tabîb'in rahmetle anılmasından, onun Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ʿârifîn*'i yazmaya başladığı 718 (1318) yılından önce veya belki birkaç yıl sonra ölmüş olabileceği söylenmektedir. Kesin olan husus ise 701 Cemâziyelâhîrinden (Şubat 1302) sonra vefat ettiğidir; çünkü mevcut tek eserini bu tarihte telif ettiği bilinmektedir. Yine bu menkıbelerde "zamanın Hipokrat'ı, zamanın Eflâtun'u, dünyanın hekîmi, Anadolu hekimlerinin ulusu, benzeri bulunmayan" gibi sıfatlarla tanıtılan, bazan da öğreticilik vasfını belirtmek için "hoca" unvanıyla anılan Ekmeleddin hakkında, "Ekmeleddin Tabîb de bütün beyler ve bilginlerle semayı seyretmektedir", "Ekmeleddin Tabîb zamanın bütün hekim ve büyüklerinin ortasında hikâye eder ki..." gibi ifadeler kullanılması, onun devlet adamları ve âlimler arasındaki seçkin yerini göstermektedir.

Ekmeleddin Tabîb'in gerek devlet adamları katında gerekse âlimler arasında ne kadar sözü geçer bir kişi olduğu, Mevlânâ'nın kendisine yazdığı bazı mektuplardan çok açık şekilde anlaşılmaktadır. Bu mektuplardan birinde Mev-

lânâ, ondan bir medrese müderrisliğine tayin işinde aracılık etmesini istemekte ve bu işi ancak kendisinin yapabileceğini söylediikten sonra küstahlığının mâzur görülmesini dileyerek, "Çünkü tatlı suyun kıyısı kalabalık olur" demek suretiyle de onun âlicenaplığını ve iyiliklerinin bolluğunu dile getirmektedir (*Mektuplar*, s. 137-138). Bir başka mektubunda ise ondan, devrin hükümdarlarını avuncunun içinde tutan ünlü Selçuklu devlet adamı Muînüddin Süleyman Pervâne'ye selâm ve teşekkürlerini iletmesini istemektedir (*a.g.e.*, s. 183-184). Mevlânâ, Ekmeleddin Tabîb'e yazdığı bu mektuplarda ona daima "sadr-ı kebîr, melikü'l-hükemâ, mefharü'l-etibbâ, asfâ cevâhîri'l-hayât" gibi övgü dolu sıfatlarla hitap etmiş, çeşitli iltifatlarla bulunmuş ve bu arada her cümlesinde kullandığı saygılı ifadeyle de onun önemli mevki sahibi bir devlet adamı olduğunu vurgulamıştır. Mevlânâ'nın da kullandığı "melikü'l-hükemâ"nın, gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar devrinde önemli tabiplere verilen bir unvan olduğu bilinmektedir. Halk arasında Ekmeleddin Tabîb'in, bu unvanın tercümesi olan "Bey Hekim" lakabıyla da anıldığı anlaşılmaktadır. Zira bugün Konya Alâeddin Tepesi'nin batısında yer alan Beyhekim mahallesinde Ekmeleddin Tabîb'e nisbet edilen bir mescid ve türbe bulunmaktadır.

Ferîdün-i Sipehsâlâr, Mevlânâ ve onun yakın çevresiyle ilgili eserinde, Mevlânâ'nın hastalığı sırasında Ekmeleddin Tabîb'in Gazanfer adlı bir hekimle birlikte baş ucundan hiç ayrılmadığını yazar. Bu tabibin, Gazanfer et-Tebrîzî diye tanınan ve Huneyn b. İshak'ın *el-Mesâʿil fi't-tıbb* adlı eserine *Hâşilü'l-Mesâʿil* adıyla bir ihtisar yazmış olan Fahreddin Ebû İshak İbrâhîm b. Muhammed olduğu bilinmektedir (eseri için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 650; Sezgin, III, 251; Şeşen, *Fihrisü mahtûâtı't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 210).

Ekmeleddin Tabîb'in öğrencilerinden Ebû Bekir İbnü'z-Zekî el-Mütatabbib el-Konevî'nin 677 yılı Ramazan sonlarında (Şubat 1279) telif ettiği *Ravzatü'l-küttâb ve hadîkatü'l-elbâb* adlı münşeatta hocasına gönderdiği üç mektup yer almakta (nr. 4, 29, 30) ve kendisinin de devlet adamlarının dostu ünlü bir hekim olduğu anlaşılan Ebû Bekir el-Konevî'nin Ekmeleddin Tabîb'e "melikü'l-hükemâ ve'l-etibbâ, melikü'l-hükemâ ve reisü'l-etibbâ, hükemâ-i cihân, sultân-ı etibbâ-i zamân" sıfatlarıyla hitap ettiği görülmektedir.

Bilindiği kadarıyla Ekmeleddin Tabîb'in günümüze ulaşan tek eseri, İbn Sînâ'nın *el-İşârât ve't-tenbîhât*'ına, "et-Tabîiyât" kısmının başından kitabın sonuna kadar yazmış olduğu şerhtir. Bu eserin, müellif tarafından 701 Cemâziyelâhîrinin sonunda (Şubat 1302) yazılmış nüshası Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (I. kısım, nr. 875, 232 varak). Eserin Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde (nr. 2689) yer alan nüshası ise 19 Receb 702'de (9 Mart 1303) Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd er-Râzî tarafından istinsah edilmiştir (Şeşen, *Nevâdirü'l-mahtûât*, III, 20-21). Köprülü nüshasının ferâğ kaydında müellifin adı Müeyyed b. Ebû Bekir b. İbrâhîm et-Tabîb en-Nahcuvânî şeklinde geçmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Mevlânâ Celâleddin, *Mektuplar* (trc. Abdülbâki Gölpinarlı), İstanbul 1963, s. 26-27, 137-138, 183-184; Sultan Veled, *Divân* (nşr. Feridun Nafiz Uzluk), Konya 1958, s. 230-232; Ebû Bekir İbnü'z-Zekî el-Konevî, *Ravzatü'l-küttâb ve hadîkatü'l-elbâb* (nşr. Ali Sevim), Ankara 1972, nâşirin girişi, s. 29, 30, 48-49, ayrıca bk. s. 23-28, 111-115, 116-119; Sipehsâlâr, *Mevlânâ ve Etrafindakiler* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1977, s. 85-86, 113-114; Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973, I, 187-188, 339, 382-383, 385-386, 433, 452; A. Süheyl Ünver, *Selçuk Tababeti: XI-XIV. Asırlar*, Ankara 1940, s. 93; Brockelmann, *GAL*, I, 650; *Suppl.*, I, 367; Faik Soyman — İbrahim Tongur, *Konya Eski Eserler Kılavuzu*, Konya 1944, s. 96-98; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1958, s. 151-152; Sezgin, *GAS*, III, 251; Ramazan Şeşen, *Nevâdirü'l-mahtûât*, Beyrut 1982, III, 20-21; a.mlf., *Fihrisü mahtûâtı't-tıbbi'l-İslâmî*, s. 210.

CEVAT İZGİ

“EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI”

Türkiye,
İran ve Pakistan arasında
1985'te kurulan
bölgesel nitelikte teşkilât.

Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (İng. Economic Cooperation Organisation [ECO]), İran İslâm devriminden sonra işlerliğini kaybeden Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Teşkilâtı'nın (RCD) yerini almak üzere 1985'te İran, Türkiye ve Pakistan arasında imzalanan bir protokolle kurulmuş, 1992'de Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, Tacikistan ve Afganistan'ın katılımıyla genişletilmiştir.

Şahlık rejiminin sonuna rastlayan 12 Mart 1977 tarihli İzmir Antlaşması'na rağmen 1979'dan itibaren Kalkınma İçin

EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'nın faaliyetlerinin askıya alınmasıyla Türkiye, İran ve Pakistan arasındaki ilişkilere yeni bir şekil verme ihtiyacı ortaya çıkmış, bunun üzerine üye ülkelerin Dışişleri bakanlıkları müsteşarlarından oluşan yüksek konseyin 27-29 Ocak 1985 tarihinde Tahran'da yapılan toplantısında bu kuruluşun adı Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na çevrilerek hedefleri aynı, fakat yapısı itibarıyla eskisinden farklı yeni bir teşkilât kurulmuştur. Kapsamlı bir antlaşma sayılabilecek olan İzmir Antlaşması, bir serbest mübadele birliğinin kurulmasını ve üye ülkeler arasındaki ticaretin bütün engellerden arındırılmasını amaç edinmiş, yapılacak işleri de sıralamıştı. Ancak İran'daki siyasî gelişmeler ilişkileri bütünüyle dondurup yeni bir dönem açtığı için bunlardan hiçbirini uygulama alanına konulamadı ve Kalkınma için Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'nın yapısında yeni düzenlemelere gitme ihtiyacı duyuldu. Başlangıçta, teşkilâtın kuruluşunu sağlayan 1985 tarihli protokolün üye ülkelerce onaylanması konusunda anlaşmazlık çıkması ve buna bağlı olarak öngörülen faaliyetlerin pek çoğunun gerçekleştirilememesi üzerine bir duraklama dönemine girilmiş, ancak yüksek konseyin Haziran 1990'da İslâmâbâd'da bakanlıklar düzeyinde yaptığı toplantıda İzmir Antlaşması'nı yeniden tâdil eden bir protokolü imzalaması ve bunun üye ülkelerce onaylanmasıyla kuruluş gerekli hukukî zemine ve uygun bir yapıya kavuşturulmuştur.

Haziran 1990 protokolüne göre teşkilâtın başlıca organları şunlardır: 1. Genel Sekreterlik. İran'ın başşehri Tahran'da bulunan genel sekreterlik dâimî bir organ olup üye ülkelerden gönderilen memurlardan oluşur. Teşkilât genel sekreterliği, rotasyon esasına göre dört yıllık süre için tayin edilen bir genel sekreter tarafından yönetilir; üye ülkeler arasında haberleşme ve koordinasyonu sağlamak, toplantılarla ilgili gerekli belgeleri hazırlamak ve alınan kararların uygulanmasını takip etmek gibi görevleri bulunmaktadır. 2. Bakanlar Konseyi. Teşkilâtın en yüksek karar organıdır. Dışişleri bakanlarının veya ilgili bakanların katılımıyla yılda en az bir defa toplanır; toplantılara üye ülkeler rotasyon usulüyle ev sahipliği yaparlar. 3. Temsilciler Konseyi. Büyükelçiler düzeyindeki görevlilerden oluşan bu konsey bakanlar konseyinin aldığı kararları uygulama

alanına koyar ve karşılaşılan güçlüklerin aşılması için politika oluşturur. Teşkilâtın bütçesini de hazırlayan temsilciler konseyi ihtiyaç duyulduğunda toplanır. 4. Bölgesel Planlama Konseyi. Üye ülkelerin planlama müsteşarlarından veya bu görevi yürüten diğer teknokratlardan oluşan bu organ, teşkilâtın amaçlarının gerçekleştirilmesi için faaliyet programları geliştirir; teknik komitelerin toplantı raporlarını ve faaliyet programlarını inceleyerek görüş ve önerileriyle birlikte bakanlar konseyine sunar. Bu organların yanı sıra teşkilâtın bünyesinde sekiz ayrı teknik komite oluşturulmuştur. Bunlar Ekonomik ve Ticarî İşbirliği, Ulaştırma ve Haberleşme, Sınai ve Teknik İşbirliği, Tarımsal İşbirliği, Eğitim, Bilim ve Kültür İşbirliği, Enerji Alanında İşbirliği, Altyapı ve Bayındırlık Alanında İşbirliği ve Uyuşturucu Kullanımının Denetiminde İşbirliği komiteleridir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması teşkilâtın genişlemesine sebep olmuştur. Önce bağımsızlığına kavuşan yeni Orta Asya cumhuriyetleriyle ilişki kurulması yoluna gidilmiş, daha sonra bu ilişkilerin arzu edilen düzeye çıkması için söz konusu ülkelerin teşkilât bünyesine kabul edilmelerinin daha uygun olacağı düşünüldükçe 1991 Mayıs'ında Tahran'da yapılan toplantıda üye alınmalarına karar verilmiş ve bu karar 1-2 Aralık 1992 tarihinde İslâmâbâd'da yapılan toplantıda uygulanmıştır. Böylece Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, Tacikistan ve Afganistan'ın kabul edilmesiyle teşkilât 300 milyon nüfusa sahip on ülkenin üye olduğu büyük bir kuruluş haline gelmiştir.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, bugünün dünyasında oldukça yaygın görülen iktisadî bütünleşme hareketlerinden biridir. Bu teşkilâtle, üye ülkeler arasında ticaretin artırılması ve alt yapının piyasaların bütünleşmesini sağlayacak şekilde yeniden kurulup iyileştirilmesi için kara, hava ve deniz taşımacılığı, sigorta sistemi ve bankacılık hizmetleri gibi alanlarda faaliyetlere ağırlık vererek bölgenin etkin bir piyasa yapısına kavuşturulması amaçlanmaktadır. Ancak Orta Asya cumhuriyetlerinin, Sovyetler Birliği'nin yerine kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan kopamamaları pazarın geliştirilmesini engellemektedir. Aslında kalkınma amaçlı birleşmelerde bulunması gereken özellikler Ekonomik İşbirliği Teşkilatı üyelerinde de mevcut

tur ve birbirlerinden faydalanabilecekleri zengin kaynaklara ve imkânlarla sahip olan bu ülkelerin gelişen şartların ortaya koyacağı etkin bir pazara kavuşmaları uzak bir hedef değildir. Pazar ekonomisinin gelişmemiş olması ve serbest döviz kısıtlılığı, özellikle yeni üyelerle ticaretin trampa ve karşı ticaret teknikleriyle yürütülebileceğini gündeme getirmektedir.

Bölge ülkelerinin şu anda karşı karşıya bulundukları meselelerin büyük bölümü siyasî niteliklidir. Bunlardan biri Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna arasında kurulan Slav Birliği'nin Ekonomik İşbirliği Teşkilatı üyelerini ekonomik açıdan önce siyasî açıdan tehdit etmesidir; çünkü her iki teşkilâtın gelişmesi birbirinin aleyhinedir. Slav Birliği'ne üye ülkelerin başbakanları Temmuz 1993'te Moskova'da yaptıkları toplantıda, eskiden Sovyetler Birliği'ne bağlı olan teşkilât üyesi cumhuriyetlere bu konuda bir seçim yapmak zorunda olduklarını açıkça ifadeden çekinmemişlerdir. Buna rağmen aynı günlerde İstanbul'da yapılan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı zirve toplantısında teşkilâtın bölgesel bir entegrasyon hareketine dönüştürülmesi, alt yapının iyileştirilmesi ve bunun için özel sektör faaliyetlerinin artmasını sağlayacak pazar şartlarının geliştirilmesi, mal, hizmet ve sermaye dolaşımının temini, enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması, turizm hareketlerinin geliştirilmesi, İstanbul'da bir ticaret bankası, İran'da bir gemicilik şirketiyle bir hava yolu şirketi ve Pakistan'da da bir sigortacılık şirketi kurulmasına karar verilmiştir (6-7 Temmuz 1993). Ancak bölgedeki siyasî istikrarsızlık ve çalkantılar bu hedeflerin gerçekleştirilme hızını yavaşlatmaktadır.

EMİN ERTÜRK

EKSEM b. SAYFİ

(اکثم بن صیفی)

Ebû Hayde (Ebû'l-Haffâd)

Eksem b. Sayfî b. Rebâh

(ö. 612 m. [?])

Câhiliye devri

şair ve hatiplerinden.

Temîm kabilesinin Üseyyid kolundan olup hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Meşhur Kûfe kadısı Yahyâ b. Eksem'in (ö. 242/857) atalarındandır. Şiirleri, hitabeti, hikmetli sözleri, isabetli görüşleri ve nasihatlarıyla şöhret bulmuş, dost-